

LIETUVOS RESPUBLIKOS LIBERALŲ SAJŪDŽIO

2008 M. RINKIMŲ Į LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMĄ PROGRAMA

TAVO GALIMYBIŲ LIETUVA

Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis artėjančiuose Seimo rinkimuose siūlo valstybės pastangas sutelkti į tas visuomenės gyvenimo sritis, kurių pokyčiai skatintų žmonių gerovės kilimą, užtikrintų žmonėms kokybiškas viešąsias paslaugas, stiprintų mūsų šalies konkurencingumą.

Pastarųjų metų pokyčius laidavo dinamiškas ekonomikos augimas, kuris pirmiausia yra sunkiai dirbančių žmonių, o ne valdžios nuopelnas. Per septynerius kairiųjų valdymo metus mūsų šalis plaukė pasroviui, stokojo aiškių tikslų, praradome veržlios šalies pozicijas. Suvešėjo valdininkija, protekcionizmas, neskaidrūs sprendimai. Valdančių politikų neveiklumas lėmė, kad viešųjų paslaugų – švietimo, sveikatos apsaugos, socialinės rūpybos, asmens saugumo užtikrinimo – srityse akivaizdus nuosmukis, milžiniškos mokesčių mokėtojų lėšos naudojamos neefektyviai, prastėja paslaugų kokybė.

Nepiešiame Lietuvos tikrovės vien tamsiomis spalvomis. Esame tikri, kad aiškūs ir ryžtingi sprendimai minėtose srityse leistų pasiekti esminių pokyčių. Mes, Liberalų sąjūdis, esame įsitikinę, kad geriausi sprendimai gimsta ne valdžios kabinetuose, ne taikant absurdiškus draudimus ir ribojimus, o atveriant galimybes asmens iniciatyvai, įdiegiant sąžiningą konkurenciją, apribojant valdžios apetitą spręsti viską, bet nenuspręsti nieko.

TURINYS

- I. Asmens ir visuomenės saugumas
- II. Išsilavinęs žmogus – savo gerovės kūrėjas
- III. Ekonomika – žmogaus turtėjimo labui
- IV. Sveikatos apsauga – kokybiška, prieinama, veiksminga
- V. Švarios, žmogui palankios aplinkos išsaugojimas
- VI. Kultūra ir žmogaus orumas
- VII. Atsakinga socialinė politika
- VIII. Lietuvos nacionaliniai interesai Europoje ir pasaulyje
- IX. Emigracija ir ryšiai su išeivija
- X. Veiksmingas viešasis administravimas

I. ASMENS IR VISUOMENĖS SAUGUMAS

1. Viešosios tvarkos užtikrinimas – saugus žmogus namuose, gatvėje, kaime, mieste

1. Skirsime ypatingą dėmesį užkirsti kelią net ir smulkioms nusikalstamosioms veikoms, nukreiptoms tiesiogiai prieš žmogų, – chuliganizmui, smurtui, vagystėms.
2. Arčiau žmonių dirbs daugiau policijos pareigūnų, jie bus tinkamai aprūpinti. Numatysime jų atskaitomybę vietos bendruomenei. Apylinkių įgaliotiniai bus žinomi ir visą parą pasiekiami žmonių bei realiai atsakingi ir įgalinti palaikyti tvarką.
3. Skirsime techninę bei kitą paramą saugios kaimynystės ir kitoms iniciatyvoms, užtikrinančioms saugią aplinką savo bendruomenėse.
4. Saugumą keliuose užtikrins prevencijos priemonių visuma – pirmiausia reiklumas vairavimo kokybei, kultūrai ir kelių policijos darbui.
5. Nė vienas nusikaltimas neliks nepastebėtas ir neužregistruotas siekiant „geresnės“ statistikos.
6. Pranešti apie nusikaltimus bus galima ir elektroniniu būdu. Nusikaltimų nebus atsisakoma tirti dėl formalių priežasčių.

2. Esminiai pokyčiai organizuojant policijos darbą – nuo baudžiamosios politikos link tarnystės visuomenei

1. Policijoje dirbs šiam darbui gerai pasirengę darbuotojai – tai pasieksime nustatydami darbo svarbą atitinkančius atlyginimus ir garantijas, sukurdami skaidrią ir motyvuojančią karjeros sistemą, pritraukdami naujus žmones, sukurdami efektyvią policininkų mokymo sistemą, skatindami geriausius pareigūnus.
2. Įstatymais įtvirtinsime savivaldos policiją, kurios pagrindinė veikla bus užtikrinti viešąją tvarką, užkirsti kelią smulkiems nusižengimams – chuliganizmui, šiukšlinimui, triukšmavimui, savivaliavimui.
3. Policijos sistemos ir teritorinių padalinių vadovais bus skiriami plataus išsilavinimo asmenys, pajėgūs įgyvendinti veiksmingos, visuomenei tarnaujančios policijos koncepciją.
4. Nusikaltimai ir jų tyrimo eiga bus registruojami elektroniniu būdu ir pareiškėjas galės sekti bylos tyrimo eiga.
5. Vidaus tarnybos, muitinės, pataisos įstaigų pareigūnams laisvu nuo tarnybos metu nebus draudžiama dirbti ir kitą tarnybai netrukdančią darbą.

3. Neleisime valdžios institucijoms laužyti savo įsipareigojimų, gaišinti, klaidinti žmogaus ar kitaip nesiskaityti su juo

1. Viešųjų sprendimų priėmimo taisyklės pakeisime taip, kad neliktų erdvės atsirasti korupciniam santykiams, kad jos būtų kuo aiškesnės žmonėms.
2. Tarnautojai, dėl kurių kaltės padaroma žala žmonėms ar valstybei (net jiems pasitraukus iš einamų pareigų), neišvengs asmeninės atsakomybės.
3. Daugelį klausimų su valdžios institucijomis žmogus galės išspręsti internetu, realiai įgyvendinsime „vieno langelio“ principą.

Kitos priemonės šiam tikslui pasiekti aprašomos X skyriuje „Veiksmingas viešasis valdymas“.

4. Teismai, kuriais pasitikima

1. Teismų sistemą padarysime atvirą ir atskaitingą visuomenei. Visuomenės atstovai dalyvaus ir parenkant teisėjus, ir vertinant jų veiklą.
2. Taikysime aukščiausius moralinius ir profesinius reikalavimus teisėjams.
3. Visi teismų sprendimai bus skelbiami internete.
4. Kaip ir visi asmenys, teisėjai atsakys už savo administracinius ir kitus nusižengimus.
5. Suteiksime žmonėms teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu.

II. IŠSILAVINĘS ŽMOGUS – SAVO GEROVĖS KŪRĖJAS

Gera švietimo sistema – tiesiausias kelias užtikrinti visokeriopą asmenybės gerovę ir saviraišką. Mes už švietimą, apimančią ne tik žinių teikimą, bet ir gebėjimų bei vertybinių nuostatų ugdymą visą gyvenimą. Mes už vaikų, tėvų, visuomenės ir valdžios gerbiamą mokytoją, dėstytoją – saugų, tobulėjančią ir kūrybišką, laisvą nuo skurdo, biurokratinių rėmų ir „popierizmo“ rutinos. Mes už savimi pasitikintį, atsakingą, kritiškai mąstantį, kūrybingą mokinį. Švietimo sistema ugdys pilietį, laisvą rinktis ir drauge suvokiantį atsakomybę už save, savo šeimą, savo bendruomenę, savo kraštą.

1. Mokytojo profesijos prestižo stiprinimas

1. 2008–2011 metais pedagogų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose, atlyginimus kasmet didinsime ne mažiau kaip po 20 %, kol jie taps 10 % didesni už šalies vidutinį mėnesinį darbo užmokestį (VMDU). Mokytojų atlyginimai bus siejami ne su formaliais kriterijais (kurie dažnai nuvertina jauniausius, kūrybiškiausius), o su tuo, kaip realiai dirba konkretus mokytojas bei koks yra atitinkamos bendruomenės, mokyklos poreikis ir galimybės sumokėti už mokytojo darbą.
2. Ugdymo įstaigų vadovų atlyginimų sistemą pertvarkysime taip, kad ji skatintų novatorišką bei efektyvią vadybą ir netoleruotų dažnai pasitaikančio neūkiškumo mokyklose.
3. Aukštosios mokyklos rengs mažiau, bet aukštesnės kvalifikacijos mokytojų, motyvuotų dirbti mokyklose.

2. Savarankiška mokykla – stiprus bendruomenės vaidmuo

1. Iš valstybės biudžeto mokamas mokinio krepšelis apims ir mokyklų ūkinio aprūpinimo finansavimą. Taip bus užtikrintas mokyklų finansinis savarankiškumas ir reali konkurencija tarp mokyklų. Mokyklos galės pačios planuoti ir tvarkyti ūkiui skirtas lėšas, laisvai disponuoti papildomomis pajamomis.
2. Tėvai – pagrindiniai švietimo sistemos užsakovai – turės sprendimo teisę svarstant svarbius mokyklos klausimus.
3. Mokyklų bendruomenės pačios nustatys mokytojų darbo apmokėjimo ir skatinimo sistemą.
4. Savivaldybės neturės teisės persikirstyti mokykloms skirtų mokinio krepšelio lėšų.

3. Mokiniui ir mokytojui saugi mokykla

1. Skatinsime ir visose Lietuvos mokyklose diegsime smurtą ir patyčias mažinančias veiksmingas prevencines programas.
2. Užtikrinsime mokytojo ir mokinio fizinį saugumą ir mokykloje, ir jos priegose.

4. Ikimokyklinio ugdymo pokyčiai

1. Nuosekliai įvesime ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaiko krepšelį.
2. Prilyginsime ikimokyklinio ugdymo įstaigos darbuotojo statusą mokytojo statusui.

5. Tėvų ir mokinių laisvė rinktis

1. Skirsime vienodą valstybės finansavimą valstybinėms ir nevalstybinėms švietimo įstaigoms, sudarysime sąlygas ir nevalstybinėms mokykloms gauti tinkamas patalpas.
2. Skatinsime nevalstybinių švietimo įstaigų kūrimąsi atsižvelgiant į bendruomenės poreikius, mažindami biurokratinis suvaržymus, ribodami valdžios kišimąsi į nevalstybinių mokyklų veiklą.
3. Teritorinių suvaržymų renkantis mokyklą atsisakymas sudarys galimybę rinktis mokyklą nebūtinai pagal gyvenamąją vietą, o ir pagal individualius poreikius.

6. Saulėlydis „popierizmui“

1. Nepriklausomų ekspertų auditas įvertins bendrojo lavinimo mokyklų administracijoms ir mokytojams privalomų pildyti dokumentų reikalingumą.
2. Nuo 2009 m. rugsėjo mėn. bent trečdaliu sumažinsime „popierizmą“ ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo lavinimo mokyklose.
3. Sparčiau diegsime mokytojo darbą lengvinančias technologines priemones.

7. Neformalusis ugdymas sėkmingam asmenybės vystymuisi

1. Didinsime saviraškos ugdymo paslaugų įvairovę ir įdiegsime neformaliojo švietimo krepšelį.
2. Plačiau taikysime asmenybės ugdymo metodus mokymo procese.
3. Sudarysime sąlygas mokytojams įgyti neformaliojo ugdymo kompetencijų ir jas taikyti kasdieniame darbe.

8. Ugdymo turinys – gebėjimų link

1. Sumažinsime privalomus mokymosi krūvius mokyklose, bus labiau akcentuojamas gebėjimų, kritinio mąstymo, pilietiškumo ir vertybinių nuostatų ugdymas.
2. Egzaminų reforma – „kalimo“ rezultatų tikrinimo pakeitimas į įgūdžių ir gebėjimų įvertinimą.
3. Užtikrinsime skaidrią, aiškią ir efektyviai veikiančią egzaminų sistemą, sugriežtinsime atsakomybę už neteisėtą su egzaminais susijusios informacijos atskleidimą.

9. Lūžis ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir bendrojo lavinimo mokyklų renovacijoje

1. Bus renovuojama po 100 ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir bendrojo lavinimo mokyklų per metus (pagal atskirą biudžeto eilutę), pirmiausiai renovuojant pastatus, sutvarkant mokinio ugdymo aplinką ir galiausiai ugdymo įstaigų teritorijas.
2. Vietoj dabar taikomos ydingos praktikos be aiškių atrankos kriterijų bus nustatyta skaidri renovuojamų įstaigų atrankos ir lėšų skyrimo sistema.

Aukštasis mokslas teiks žinias ir kompetencijas, o ne diplomus

Siūlome sisteminius, aiškiais principais pagrįstus pokyčius, kurių tikslas – aukštos kokybės prieinamas paslaugas teikianti, visuomenės raidą aktyviai veikianti, konkurencinga aukštojo mokslo ir studijų sistema.

1. Valstybės reguliavimo sumažinimas, supaprastinimas ir sutelkimas į kokybės užtikrinimą

1. Vietoj noro reguliuoti viską valstybės pajėgas sutelksime į tai, kad būtų užtikrinama studijų ir mokslo kokybė, skaidriais principais grindžiamas jų finansavimas, sudarytos sąlygos, kad norintys ir gebantys galėtų įgyti aukštąjį išsilavinimą.
2. Bus sudarytos sąlygos aukštosioms mokykloms konkuruoti dėl studentų ir valstybės finansavimo, panaikinti beprasmiški suvaržymai.
3. Lietuvos aukštosios mokyklos įdiegs pasaulyje naudojamas priemones kovai su nusirašinėjimu ir plagijavimu.
4. Bus užtikrintas praktinis kolegijų ir universitetų veiklos suderinamumas ir sąveika.

2. Studijų valstybinis finansavimas visų pirma skiriamas asmeniui, o ne institucijoms

1. Valstybės finansavimas studijoms bus teikiamas pagal asmens pažangumą. Pagal studento krepšelio principą – studentai laisvai rinksis studijų instituciją, valstybinę arba privačią, į kurią kartu su studentu ateis paskirtasis valstybės finansavimas.
2. Kiekvienas norintis ir gebantis studijuoti asmuo galės palankiomis sąlygomis gauti valstybės remiamą paskolą, o gambiausi studentai – ir stipendijas. Studijų prieinamumui užtikrinti materialiai sunkiausiai besiverčiantiems studentams bus skiriamos socialinės stipendijos.
3. Veiksmingiau panaudojant valstybės ir privačias lėšas kartu bus užtikrintas į darbo rinkos poreikius orientuotas profesinis rengimas.

3. Modernus valstybinių universitetų valdymas ir jų autonomija

1. Aukštosioms mokykloms suteikiama tikra autonomija, o kartu ir atsakomybė visuomenei už veiklos rezultatus. Ši autonomija apims laisvę pačioms aukštosioms mokykloms nusistatyti studijų programas ir studijų turinį, mokslo veiklos kryptis, vidaus struktūrą, personalo politiką, taip pat teisę disponuoti įsigytu ir valstybės patikėtu turtu. Tuo tikslu įstatymais bus nustatytas specialus aukštųjų mokyklų teisinis statusas.
2. Modernizuojamas valstybinių universitetų valdymas – tarp aukštosios mokyklos tarybos, senato ir rektorius aiškiai paskirstomos funkcijos ir atsakomybė. Strateginių valdymo sprendimų tvirtinimas ir konkurso būdu vykdomas aukštųjų mokyklų vadovų parinkimas bus patikėtas profesionalioms taryboms, sudarytoms iš nešališkai atrenkamų, šiam darbui įsipareigojančių ir jį išmanančių visuomenės ir universiteto atstovų. Universitetų senatai susitelks akademinį klausimų svarstymui ir sprendimui.

4. Mokslo vystymo prioritetai, valdymas ir finansavimas

1. Ne ministerija, o patys mokslininkai atliks mokslo valdymo, finansavimo skirstymo ir mokslinės kompetencijos vertinimą per Lietuvos mokslo tarybą, susidedančią iš dviejų skyrių – Gamtos ir technikos mokslų bei Humanitarinių ir socialinių mokslų.
2. Bus skatinama mokslininkų ir studentų vienijančių draugijų bei asociacijų veikla, jos bus įtraukiamos į mokslo ir studijų politikos formavimą, bus suteiktos realios galios atsakingai spręsti savo srities savivaldos klausimus.
3. Mokslo tyrimų finansavime bus pereita prie ilgalaikio finansavimo, konkursuose ir vertinant tyrimų rezultatus bus orientuojamasi į išorinę (tarptautinę) ekspertizę.
4. Taikomieji moksliniai tyrimai valstybės bus finansuojami tik konkursų būdu.
5. Fundamentiniai tyrimai bus siejami su II ir III pakopų universitetinėmis studijomis ir finansuojami konkursų būdu bei iš lėšų, skirtų aukščiausius reitingus konkrečiose mokslo srityse turinčioms institucijoms.

III. EKONOMIKA – ŽMOGAUS TURTELJIMO LABUI

Mūsų tikslas – sukurti žmonėms sąlygas dirbti aukštos kvalifikacijos darbus ir gerai uždirbti. Tai pasieksime sudarydami geras sąlygas pradėti ir plėtoti verslą, sukurdami veiksmingą švietimo ir nuolatinio mokymosi sistemą, leidžiančią kiekvienam išvystyti savo profesinius gebėjimus.

Sveika konkurencija, inovacijos skatins geresnę kokybę ir mažesnę kainą vartotojams bei kels darbo našumą, kurio nuolatinis kilimas yra būtinas norint, kad didėtų realios žmonių pajamos.

1. Palanki aplinka verslui ir ekonomikos augimui – 2011 m. Lietuva bus tarp 20-ties verslui palankiausių pasaulio valstybių

1. Remdamiesi pirmaujančių pasaulio valstybių patirtimi, supaprastinsime verslą reglamentuojančias teisės normas. Kontroliuojančios institucijos įmonėse lankysis perpus rečiau ir perpus trumpiau.
2. Peržiūrėsime verslą kontroliuojančių institucijų (šiuo metu veikia 152) funkcijas ir sumažinsime jų skaičių bent penktadaliu.
3. Lanksčiau reglamentuosime darbo santykius: supaprastinsime darbo laiko apskaitos taisykles, dėl lankstesnio darbo laiko turi susitarti dirbantieji ir darbdaviai. Greta kolektyvinių sutarčių turi galioti ir individualūs susitarimai; kolektyvinėmis sutartimis bus galima nustatyti tai, ką šiandien daugeliu atvejų reglamentuoja Darbo kodeksas.
4. Atsisakysime perdėtai didelio skaičiaus poilsio dienų ir šventinių dienų, sutampančių su poilsio dienomis, perkėlimo.

2. Atsakinga finansų politika – infliacijai pažaboti

1. Užtikrinsime stabilią pinigų sistemą, iki euro įsivedimo išsaugodami Valiutų tarybos modelį. Valstybės politika stabdys, o ne skatins infliaciją, infliaciją sumažinsime trečdaliu.
2. Apribosime valdžios išlaidavimą. Atsisakysime nereikalingų jos funkcijų ir iš esmės peržiūrėsime valstybės valdymo išlaidas.
3. Valstybės tarnautojų skaičius bus sumažintas bent 10 procentų. Panaikinsime laisvus etatus, kurie šiuo metu naudojami kitų darbuotojų atlyginimams didinti, kartu užtikrindami, kad valstybės tarnautojai gautų jų darbo vertus atlyginimus.
4. Nuo 2010 metų valstybės biudžetas bus be deficito.

3. Mokesčių sistema – žmonių gerovės augimui ir konkurencingumo stiprinimui

1. „Ne“ naujiems mokesčiams!
2. Iki 18 % suvienodinsime trijų pagrindinių – pridėtinės vertės, gyventojų pajamų ir pelno (bus apmokestinamas tik dividendais išmokamas pelnas) – mokesčių tarifus, atsisakysime daugumos mokesčių išimčių ir lengvatų.
3. Nustatysime SODROS mokesčio „lubas“: nuo darbo užmokesčio dalies, viršijančios 4 vidutinius mėnesinius darbo užmokesčius, nereikės mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokos.
4. Visi mokesčiai ir jų mokėjimo tvarka bus reglamentuojami vieno įstatymo – Mokesčių kodekso. Mokesčių sistema bus aiški, paprasta ir suprantama piliečiams bei investuotojams.
5. Užtikrinsime realų mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratorių lygiateisiškumą. Sutrumpinsime mokesčių patikrinimų maksimalius terminus, neleisime turto ir sąskaitų areštuoti be teismo sprendimo.
6. Įvertindami mažas Lietuvos gyventojų pajamas, palyginti su kitų Europos Sąjungos (ES) valstybių narių, esame prieš akcizo mokesčio minimalių tarifų didinimą, kad dėl to Lietuvos gyventojams nebrangtų degalai ir kitos prekės.

4. Valdžios institucijos nebus stabdys žmonių veiklai

1. Teisės aktai bus parengiami geros kokybės ir nebus chaotiškai keičiami. Internete bus skelbiami ne tik Seime svarstomi, bet Vyriausybės ir ministerijų derinami teisės aktai bei įvairių organizacijų ar suinteresuotų asmenų pasiūlymai jiems.
2. Naujai svarstomų įstatymų projektams bus privaloma kaštų ir naudos analizė.
3. Įtvirtinsime valstybės tarnautojų atsakomybę už tai, kad jie nuslepia numatomas teisės akto neigiamas pasekmes, ir ją taikysime.

4. Valdžios institucijos ir pareigūnai taupys žmonių laiką ir atlygins žalą, jei dėl jų kaltės asmuo nepagrįstai gaišinamas.
5. Didžioji dalis klausimų su valdžios institucijomis bus sprendžiami internetu arba (pasirinktinai) paštu.
6. Savivaldybių teisės aktai bus viešai skelbiami internete.

5. Energetikos politika, užtikrinanti mažiausias kainas ir ilgalaikį tiekimo saugumą

1. Ignalinos atominės elektrinės veikimo pratęsimas iki saugaus eksploatavimo termino pabaigos.
2. Energetikos srityje užtikrinsime ekonomiškai pagrįstų ir skaidrių sprendimų priėmimą.
3. Padidinsime šalies energetinį saugumą, sujungdami Lietuvos ir Vakarų šalių elektros tinklus.
4. Neatidėliodami įgyvendinsime naujo atominio reaktoriaus statybą.
5. Sudarysime palankias sąlygas plėtoti ekonomiškai pagrįstų atsinaujinančių ir vietinių energijos šaltinių pajėgumus.
6. Diegdami konkurencijos principus energetikoje, mažinsime reguliavimą ir naikinsime monopoline privilegijas.
7. Didėjančių energijos kainų poveikį gyventojams mažinsime ne trumpalaikiais (pvz., didindami kompensacijas) ar trumparegiškais sprendimais (pvz., nustatydami ekonomiškai nepagrįstas mažas kainas, kurias vis tiek reikės padengti ateityje), bet sudarydami palankias sąlygas daugiabučių namų renovacijai. Daugiabučių namų renovaciją taip pat remsime panaudodami 2007–2013 m. ES paramos lėšas, skiriamas efektyviam energijos naudojimui.

6. Užtikrinsime modernaus, konkurencingo žemės ir maisto ūkio plėtrą

1. Realiai remsime žemdirbių kooperaciją, alternatyvių verslų kaime bei ekologinės žemdirbystės plėtrą.
2. Iš ES žemės ūkiui gaunamas lėšas skirsime konkurencingumui didinti, į jų valdymą įtrauksime žemdirbių organizacijas.

IV. SVEIKATOS APSAUGA – KOKYBIŠKA, PRIEINAMA, VEIKSMINGA

Sveikata – brangiausias žmogaus turtas, iš esmės priklausantis nuo paties asmens. Todėl mums, piliečiams ir valstybei, pirmiausia yra naudinga skatinti ir remti žmonių dėmesį, rūpinimąsi savo fizine ir dvasine sveikata. Kartu valstybė turi užtikrinti, kad veiktų tokia gydymo įstaigų sistema, kuri būtų pajėgi prieinamai ir kokybiškai padėti atgauti sveikatą ją praradusiems.

1. Žmogus, stiprinantis savo ir artimųjų sveikatą, – sveikos visuomenės pagrindas

1. Valstybės politika bus nukreipta stiprinti ir vaikų, ir suaugusiųjų atsakomybę už savo sveikatą, kurti paskatas (taip pat ir finansines), kad rūpintis savo fizine ir dvasine sveikata žmogus būtų suinteresuotas.
2. Piliečių ir nevyriausybinių organizacijų (NVO) veikla vykdant ir skatinant sveikos gyvensenos kultūrą, sportinę veiklą bus remiama valstybės. Mūsų tikslas, kad sveikai gyvenančių, sportuojančių žmonių padaugėtų keleriopai.
3. Mokyklose bus sistemingai ugdomi sveikos gyvensenos ir sportavimo įpročiai.
4. Gyventojų fiziniam aktyvumui reikalingos infrastruktūros – aikštynų, sporto salių, dviračių takų – įrengimui valstybė skirs kelis kartus daugiau lėšų negu dabar.

2. Dvasinė bei psichinė asmens ir visuomenės sveikata

1. Šeimos, asociacijų, draugijų, vietos, religinių ir kitų bendruomenių stiprėjimas, platesnis gyventojų dalyvavimas jose yra nepakeičiama sąlyga individo dvasinei ir psichinei sveikatai. Valstybė savo veiksmais netrukdyt ir rems šiuos procesus, pavyzdžiui, sukurdama paskatų sistemą, kad savivaldybės finansiškai remtų bendruomenių ir NVO iniciatyvas.
2. Konsultacijos, pasitarimai psichologiniais, priklausomybių, bendravimo ir kitais panašiais klausimais bus prieinami kiekvienam žmogui.

3. Gydytojų paslaugos bus priemonės ir geros kokybės

1. Kompensuosime ligų gydymą, atsisakysime kompensuojamųjų vaistų sistemos. Tai leis pacientui kartu su gydytoju pasirinkti tinkamiausias gydymo ir reabilitacijos paslaugas, pasirinkti ir brangesnius vaistus ar kitokias sveikatos stiprinimo paslaugas, jei jie atrodys naudingesni.
2. Bus reguliariai atliekamas auditas, ar greitai ir tinkamai konkrečioje įstaigoje aptarnaujami pacientai. Audito rezultatai bus viešai skelbiami. Gydytojų, kurių veikla netenkins minimalių kriterijų, privalės pertvarkyti savo darbą.
3. Sukūrus draudiminę žalą pacientams atlyginimo sistemą (pacientų žalos atlyginimo fondą), pacientas nesibylindamas gaus draudimo kompensaciją, o gydytojams ir gydymo įstaigoms tinkamai sutvarkytas draudimas leis atsakingai dirbti savo darbą.
4. Valstybė remis šeimas, turinčias vaisingumo sutrikimų, nustatydamas apvaisinimo procedūroms atitinkamas kompensacijas.

4. Gydytojų veikla ir valdžios politika jų atžvilgiu

1. Sveikatos įstaigų darbuotojai oficialiai gaus jų darbo vertę atlyginimą. Tam reikalingos papildomos lėšos bus gautos:
  - 1) iš savanoriškojo sveikatos draudimo ir kitų įteisintų mokėjimų už suteiktas medicinos paslaugas;
  - 2) iš lėšų, sutaupytų sutvarkius bendrą ir vidinę gydymo įstaigų vadybą;
  - 3) optimaliai išnaudojant gydymo įstaigų tinklo pajėgumus.
2. Valstybinės ir privačios gydymo įstaigos veiks vienodomis, nediskriminacinėmis sąlygomis.
3. Daugiau galių atiduosime medikų bendruomenei (profesinei grupei), kad ji pati atsakingai spręstų problemas savireguliacijos principu užtikrindama etišką ir veiksmingą paslaugų teikimą bei racionalų lėšų naudojimą.
4. Sukursime patrauklią savanoriškojo sveikatos draudimo sistemą, įteisinsime kitus teisėtus mokėjimo už suteiktas medicinos paslaugas būdus.
5. Bus panaikintos teisės aktų nuostatos, nepagrįstai ribojančios ir branginančios sveikatos paslaugų teikimą.
6. Europos Sąjungos struktūrinė parama sveikatos priežiūros infrastruktūrai bus proporcingai paskirstoma visoje šalyje, nebus Sveikatos apsaugos ministerijai pavaldžių ligoninių. Investicijos ir kitos lėšos sveikatos įstaigoms bus skiriamos konkursų būdu skaidriose ir atvirose paslaugų teikimo rinkose.

V. ŠVARIOS, ŽMOGUI PALANKIOS APLINKOS IŠSAUGOJIMAS

Gamtai draugiškas elgesys turi tapti natūraliu kiekvieno iš mūsų įpročiu – per švietimą, informacines kampanijas, teisinį reguliavimą, atsakomybės už padarytą žalą neišvengiamumą valstybė veiks, kad tai įvyktų greičiau.

1. Aplinkosaugos politika nuo smulkmeniško reguliavimo ir bejėgiškumo prieš šiurkščius pažeidimus bus keičiama į taisyklių supaprastinimą ir jų laikymosi užtikrinimą.
2. Atliekų rūšiavimas taps vyraujančia praktika, o ne išimtimi. Vartotojams ir gamintojams atliekų rūšiavimas ir perdirbimas bus ekonomiškai naudingesnis nei nerūšiavimas.
3. Teršimą mažinsime reikliai užtikrindami nustatytą taršos, triukšmo, kvapų ir kitų reikalavimų laikymąsi, remdami savivaldybių veiksmus kuriant efektyvias viešojo transporto sistemas, skatinant ekologišką transportą, tiesiant aplinkkelius, iškeliant teršiančias įmones, skatindami išlaikyti pakankamą žaliųjų plotų kiekį.
4. Saugomose teritorijose nustatyti veiklos apribojimai turi būti pagrįsti visuomenės interesu, nesudaryti nepateisinamų sunkumų vietiniams gyventojams. Todėl bus atsisakyta nepagrįstų suvaržymų, reglamentavimas bus supaprastintas ir nedviprasmiškas, kartu užtikrinant keliamų reikalavimų laikymąsi.

VI. KULTŪRA IR ŽMOGAUS ORUMAS

Šalies kultūrą kuria ir turtina žmonės, kolektyvai, o ne valdžios institucijos, planai ar strategijos. Gyvosios kultūros turtingumas yra nepakeičiama atrama asmens ir visuomenės saviraiškai.

1. Kūrybiškumas ir iniciatyva yra pamatinės kultūros plėtros prielaidos, todėl valdžia turi atsisakyti tų savo veiklų ir reguliavimų, kurie slopina šias žmonių savybes.
2. Lietuvos muziejus iš vertybių saugojimo įstaigų paversime edukacijos centrais, pajėgiais sudominti ir jauną, ir vyresnį.
3. Kaimų ir miestelių bibliotekos ir kultūros centrai turi tapti bendruomenių traukos ir saviraiškos vietomis.
4. Profesionaliojo meno plėtrai sąlygas sudarys skaidrus valstybinis finansavimas ir aiškios sąlygos rėmimui.
5. Meninių ir kultūrinių veiklų rėmimui valstybės lėšos bus skiriamos visiems atvirų konkursų būdu, kiek įmanoma tai perduodant žemesniam savivaldos lygmeniui.

Visuomenė ir patys žmonės yra moralės šaltinis, todėl valdžia neturi tapti žmonių asmeninį gyvenimą varžančiu ar lemiančiu veiksniumi. Valstybė turi sutelkti savo pastangas į atsakingos, pilietiškai brandžios ir tolerantiškos asmenybės ugdymą, o ne draudimais, reglamentavimais paminti žmonių teisę savo galva ir atsakomybe rinktis gyvenimo būdą, daryti sprendimus, lemti savo ir artimųjų gyvenimą. Mes už valstybę, kuri pasitiki savo piliečiais, vertina žmonių gebėjimą savarankiškai spręsti svarbiausius gyvenimo klausimus.

1. Apsaugosime šeimas nuo nepagrįsto valdžios kišimosi į privačią žmonių gyvenimo erdvę. Mes už vienodą šeimų, kuriose vaikus augina vienas ar abu tėvai, traktavimą.
2. Ne tik įstatymais, bet ir kasdieniame gyvenime ginsime kiekvieno žmogaus teisę būti savimi, išpažinti tikėjimą, puoselėti tradicijas ir vertybes.
3. Valstybė netoleruos smurto prieš savo piliečius, užkirs kelią nesantaikos, ksenofobijos, nepakantumo apraiškoms.

VII. ATSAKINGA SOCIALINĖ POLITIKA

1. Valstybės lėšos bus tikslingai nukreipiamos labiausiai paramos stokojantiems. Socialinė parama bus susumuojama į vieną išmoką – atsisakant įvairių išskaidytų paramos formų (transporto lengvatų, šildymo kompensacijų), kurias sunku ir brangu administruoti. Socialinė parama bus skiriama po pajamų ir turto testo bei susieta su realiomis žmogaus galimybėmis ir pastangomis pačiam išbristi iš skurdo.
2. Bedarbiams informuoti, konsultuoti ir perkvalifikuoti bus skiriamas finansavimo krepšelis, su kuriuo jis galės pirkti informavimo, konsultavimo ar perkvalifikavimo paslaugas iš visų veikiančių įmonių. Tai užtikrins didesnę konkurenciją tarp Darbo biržos ir privačių įmonių teikiamų paslaugų ir geresnę kokybę vartotojui.
3. Socialinės paslaugos bus perkamos konkurso būdu, į paslaugų teikimą įtraukiant NVO. Valstybė bus socialinių paslaugų užsakovė, o paslaugų vykdymą atliks geriausiai tai galinčios padaryti organizacijos.
4. Tęsime kaupiamuoju draudimu grindžiamo pensijų modelio kūrimą. Į asmenines kaupiamąsias sąskaitas nuo 2011 m. dirbantieji galės pervesti 10 procentų savo socialinio draudimo įmokos.

VIII. LIETUVOS NACIONALINIAI INTERESAI EUROPOJE IR PASAULYJE

1. Lietuva Europos Sąjungoje kartu su artimiausiais partneriais telks pastangas savo nacionaliniams interesams įgyvendinti.
2. Svarbiausi Lietuvos nacionaliniai interesai ES yra vieningos energetikos politikos laikymasis, paramos svarbiems energetikos projektams užsitikrinimas, tolesnis paslaugų rinkos liberalizavimas, mokesčių ir socialinės politikos savarankiškumo išlaikymas, vieningos žemės ūkio politikos spartesnė reforma.
3. ES užsienio politikoje Lietuva aktyviai sieks vieningų ES valstybių narių veiksmų plėtojant abipusiai naudingą bendradarbiavimą su Rytų kaimynais. Bus visokeriopa remiamas žmogaus teisių ir žiniasklaidos laisvių įtvirtinimas bei demokratijos plėtra Europos pietryčių regione.
4. Lietuva ir toliau dalyvaus tarptautinėse taikos įvedimo ir palaikymo misijose. Kiekvienu atveju tam turės pritarti Seimas.
5. Stiprinant šalies ir regiono saugumą, pritarime, kad Lietuvoje atsirastų NATO karinės bazės.

IX. EMIGRACIJA IR RYŠIAI SU IŠEIVIJA

1. Įstatymu įtvirtinsime teisę išeiviams išlaikyti Lietuvos Respublikos pilietybę ir įgijus kitos šalies pilietybę (dvigubos pilietybės teisė).
2. Įteisinsime elektroninį balsavimą rinkimuose.
3. Remsime lietuviybės išlaikymą išeivijoje:
  - 1) skirtinguose regionuose užsienyje gyvenantiems lietuviams pritaikytos ir parengtos mokymo priemonės lituanistinėms mokykloms;
  - 2) parama mokytojams;
  - 3) pakankamas projektinis finansavimas lietuvių bendruomenių kultūrinėms iniciatyvoms ir informacinei sklaidai išeivijoje.
4. Įteisinsime atskirą rinkimų apygardą (-as) išeivijos lietuviams.
5. Įtrauksime išeivijos verslininkus į investicijų Lietuvai paieškas.
6. Panaikinsime barjerus, kliudančius sugrįžti į Lietuvą, – administracines ir biurokratinės kliūtis apskaičiuojant įmokas socialiniam draudimui, deklaruojant mokesčius, pripažįstant svetur įgytą išsilavinimą ir kt.

X. VEIKSMINGAS VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS

Valdžios institucijos privalo atlikti tuos darbus, kurie yra svarbiausi Lietuvos valstybei ir jos piliečiams. Visais kitais darbais ir tikslais daug geriau pasirūpinsite Jūs, nevyriausybinės organizacijos, verslo atstovai, visuomenė. Suprasdami tai, siūlome šias priemones, kurios leis valdžios institucijoms atsakingu darbu pelnyti Jūsų pasitikėjimą.

1. Valstybės valdyme įgyvendinsime šiuolaikinius vadybos principus

1. Atsisakant perteklinių funkcijų bus aiškiai apibrėžti valdžios institucijų tikslai ir įgaliojimai.
2. Valstybės valdyme įgyvendinsime šiuolaikinius vadybos principus – orientuosimės į paslaugų vartotoją, rezultatus, išteklių panaudojimo efektyvumą ir skaidrumą.
3. Viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą ir teikiamą žmonėms naudą periodiškai vertins nepriklausomas auditas. Jei institucijos veikla bus įvertinta blogai, bus priimami sprendimai dėl jos reikalingumo ar pertvarkymo.
4. Realiai vertinsime valstybės biudžeto finansuojamų programų sąnaudas ir rezultatus (efektyvumą).
5. Įgyvendinsime valstybės įsipareigojimą biudžetą sudaryti ne finansuojant atskiras institucijas ir jų veiklą, o programiniu principu – iškeliant tikslus ir vertinant jų pasiektumą.
6. Parenkant valstybės institucijų vadovus ir vertinant jų darbą, bus keliami aukščiausi reikalavimai. Panaikinsime tradiciją į valstybės tarnybos pareigas skirti savo draugus ar giminaičius.

7. Sparčiau pereisime prie profesionalios kariuomenės ir jau 2010 m. neliks privalomosios karo tarnybos.

2. Kartu įveiksime korupciją

1. Valdžios sprendimų priėmimo taisyklės pakeisime taip, kad neliktų erdvės atsirasti korupciniam santykiams – bent penktadaliu sumažinsime leidimų ir licencijų, reikalingų pradėti verslą ar imtis veiklos, skaičių (šiuo metu jų yra apie 330).
2. Įgyvendinsime visuotinį gyventojų turto ir pajamų deklaravimą kartu užtikrindami paprastas ir sparčias deklaravimo procedūras.
3. Kontroliuosime ir bus viešai skelbiama, ar politikų, valstybės tarnautojų ir valstybės įmonių vadovų turtas ir išlaidos atitinka jų pajamas.
4. Nustatysime aiškia partijų finansavimo tvarką ir užtikrinsime partijų pajamų ir išlaidų teisėtumo kontrolę. Valstybė nefinansuos partijų, kurioms vadovauja teisti asmenys.
5. Bus supaprastintos teritorijų planavimo taisyklės. Tai leis daugiau sprendimų priimti patiems žmonėms, sumažins valdininkų sprendimų poreikį ir korupciją.

3. Mokesčių mokėtojų, ES paramos ir kitos viešosios lėšos negali būti toliau švaistomos ir grobstomos

1. Aiškiai, skaidriai ir racionaliai formuluosime viešojo finansavimo sąlygas.
2. Užtikrinsime, kad visuose valstybės valdomomis lėšomis remiamuose projektuose nebūtų pinigų plovimo.
3. Pasitelkę nepriklausomą auditą, užtikrinsime efektyvų projektų įgyvendinimą, lygindami jų sąmatas su lygiaverčių projektų, kurie daromi už privačias lėšas, sąmatomis.

4. „Saulėlydis popierizmui“ viešajame sektoriuje leis taupyti Jūsų ir valstybės laiką ir lėšas

1. e.notaras, e.biblioteka, e.poliklinika, e.balsavimas ir kt. – kuo daugiau viešųjų paslaugų bus teikiamos taip, kad gyventojas jomis galėtų naudotis nepriklausomai nuo jo buvimo vietos, išnaudodamas informacinių technologijų teikiamas galimybes.
2. Atliksime auditą ir jo pagrindu sumažinsime perteklinių dokumentų naudojimą viešajame sektoriuje. Kur įmanoma popieriniai dokumentai bus pakeisti elektroniniais.
3. Kuo plačiau taikysime „vieno langelio“ principą tiek realioje, tiek skaitmeninėje erdvėje.

5. Savivaldai ir bendruomenėms suteiksime galios

1. Savivaldybių tarybų rinkimuose taikysime mišrų rinkimų modelį, kai pusė narių renkami pagal sąrašus, o kita pusė – tiesiogiai.
2. Panaikinsime apskritis, jų funkcijas perduosime savivaldybėms.
3. Išplėsime savivaldybių teisę disponuoti žeme ir pastovia mokesčių dalimi, įskaitant teisę nustatyti tam tikrų mokesčių tarifus.
4. Merai bus renkami tiesiogiai.
5. Padidinsime seniūnijų savarankiškumą, seniūnijoms ir bendruomenėms perduosime ūkines funkcijas ir atitinkamą finansavimą. Seniūnus rinks patys žmonės.
6. Įvairių lygmenų bendruomeninėms organizacijoms – ir kaimo, ir miesto – suteiksime daugiau galių sprendžiant vietos gyventojams aktualius klausimus.

LIETUVOS RESPUBLIKOS LIBERALŲ SAJŪDIS

Programa patvirtinta 2008 08 23 Tarybos posėdyje